

גלות אמעריקא יהיה הגלות האחרון

מקובל מפי הרבה צדיקים אודות גלות אמעריקא שהוא יהיה הגלות האחרונה, ושם יבא משיח צדקינו תחילה לגאלינו. המקור הראשון שמצאתי הוא מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, שמקובל שהגיד שגלות אמעריקא הוא יהיה הגלות האחרון, ומשיח יבא למדינת אמעריקא תחילה¹⁰. וכן הגיד הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זצלה"ה, שהתורה גלתה עשר גליות, וגלות העשירי הוא גלות אמעריקא, וכאשר הגיד זאת פרץ בבבלי¹¹. וכן אמר הרה"ק מקאצק זצ"ל, שרואה שהתורה גולה הלאה לאמעריקא¹². וכן הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל אמר פעם בימי חליו "מתיירא אני שהתורה הקדושה תלך עוד בגלות לאמעריקא"¹³, ובנוסח אחר מובא שאמר: **אנו רואים שבכל הדורות הלכה התורה גולה אחר גולה, קודם היתה במדבר ואח"כ בארץ ישראל ואח"כ בבבל, ובימי הגאונים הלכה התורה למדינת ספרד, ובימי בעלי התוס' הלכה למדינת אשכנז. ואח"כ נתרוקנו אותן מקומות והתורה הלכה למדינת פולין, ואונגארן, רוסלאנד. ומי יודע אם התורה הק' לא תגלה לבסוף ותגיע עד "גלות אמעריקא".**¹⁴

סג) בס' חיים וחסד הביא מכת"י הרה"ק ר' סיני מזמיגראד זצ"ל, וז"ל: פעם אחת ישב רבינו הקדוש מצאנז זי"ע בשעת סעודת שלישית בדביקות נוראה זמן רב, ופתאום נתעורר מדביקותו והכריז: ליהוי ידוע, די לעצטע גלות וועט זיין "גלות אמעריקא!"

וכן סיפר מוה"ר אליעזר בן הרה"צ מהאדאס זצ"ל (מתוך מכתבו, הנדפס בספר ארצות החיים עמ' ק). שמעתי מפי ש"ב הרה"גה"צ מו"ה אלעזר שפירא זצ"ל אבדק"ק קיוויאשד, שסיפר ששמע מפי איש חסיד אחד, שהיה פעם אחד בצאנז בשביעי של פסח, והרה"ק [מצאנז זי"ע] בשעת עריכת השולחן נטה ראשו לאחוריו, ושהה כן זמן מרובה בדביקות כנהוג אצלו כמה פעמים והיה נראה כישן, וכשהקיץ פתח פיו נאמר בזה"ל: "סע דאכט זיך מיר אז משיח וועט נתגלה ווערין אין אמעריקא", ע"כ.

וכן מובא בקו' שבט מישראל (גליון ד עמ' כא): סיפר כ"ק אדמו"ר ר' אלעזר שפירא מקיוויאשד זצ"ל, ששמע מפיו קדשו של הגה"ק מגארליץ זצ"ל, בעת שהתחילו כמה מן היהודים להעתיק מושבם מאירופה לאמעריקא, ואם שלא היה דעתו נוחה בזה בתחילה, אולם סיפר על אביו הק' בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל, שבדרך כלל לא היה דרכו לערוך ה"שולחנות" בשבתות וימים טובים בזמן מאוחר בלילה ויתר מודאי, וע"כ כאשר פעם בליל שביעי של פסח היה סגור ומסוגר זמן ארוך מאד ולא נכנס אל "השולחן", תמיהו החסידים והמקורבים ואנ"ש מה נשתנה ליל וי"ט זו משאר לילי וי"ט. כאשר נכנס לבסוף בשעה מאוחר ביותר, ונטל הכוס של קידוש בידו הק', וכאילו רצה לתרץ את עצמו למה נכנס בזמן כ"כ מאוחר, פתח פיו הקדוש ואמר: "כנראה שמישיח יבא למדינת אמעריקא", ובלי לפרש את דבריו התחיל נוסח הקידוש 'סברי...'. ואח"כ הוצטרכו למהר את מסיבת השולחן כדי שיוכלו לברך ברהמ"ז לפני אור הבוקר.

וכן מסופר בס' "ג אורות (ח"א דף פ"ד): פעם בהיותו [מרן הרה"ק מצאנז זי"ע] בדביקות נלהבה לפני הקידוש, חשב כל הגליות שעברו על ישראל, ולבסוף הזכיר גלות אמעריקא, והיה משמע שגלות אמעריקא יהיה גלות האחרון.

ובס' מושיען של ישראל מובא: בחול המועד סוכות בעת עריכת השולחן הטהור בסוכתו, סיפר פעם מרן רביה"ק זי"ע, ששמע אומרים משם מרן הדברי חיים ז"ל שאמר: שכלל ישראל סבלו הרבה גליות, וכעת יבא גלות אמעריקא וזה יהיה הגלות האחרון שישבול הכלל ישראל, ומשם ילכו לקבל פני משיח צדקינו. וסיים רבינו ואמר: כך שמעתי אומרים משמו של מרן ז"ל, אבל מפי אבא מארי [-הקדושת יום טוב] ז"ל לא שמעתי מעולם דבר זה.

סד) בס' אמרי דבש (פרק כב עמ' קצ-קצא, בשם ר' נתן אלי' גערלוצין ר"מ בישיבה תורה ודעת, ששמע מפי הגה"ק ר' אלחנן וואסערמאן זצ"ל הי"ד, שהגיד בשמו) כתב וז"ל: הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זצלה"ה הגיד פעם תחת אחד השיחים, דמצינו בגמ' (ראש השנה לא.) עשר מסעות נסעה שכינה וכו', וכן עשר גליות גלתה סנהדרין כנגדן וכו', ואמר על זה: שכמו כן התורה הק' גלתה עשר גליות. והיה סופר ומונה מקומות גלותיה, וכיון שהגיע לגלותה העשירי, הגיד שזאת תהיה באמעריקא, וכאשר הגיד זאת פרץ בבבלי, ע"כ.

סה) כן כתב בס' עיר הגולה (ח"ב עמ' תכז): שמעתי מפי הגה"צ ר' נחום מרדכי פערלאוו מנאוואמינסק ז"ל, שטרם שנסע לאמעריקא הלך לקבל ברכת פרידה מחותנו הרה"ק אדמו"ר רבי יצחק זעליג מראגענשטערן זצוק"ל אבדק"ק סאקלוב יצ"ו, ואמר לו: יודע אני שתתיישב באמעריקא אספר לך, דער אלטער רב פון קאצק האט אמאל געעפנט דאס ליפטשעקל, האט ארויס געקוקט און געזאגט: איך זעה ווי די תורה וואנדערועט... עס האט געוואנדערועט פון בבל קיין אפריקא, פון אפריקא קיין שפאניע, פון שפאניע קיין צרפת [פראנקרייך]. פון צרפת קיין אשכנז [דויטשלאנד], און פון אשכנז קיין פולין... עך זעה ווי זי וואנדערועט ווייטער קיין אמעריקא! ע"כ.

סו) כן כתב הגה"צ מפאפא זצ"ל, בהקדמתו לספר ויגד יעקב, וז"ל: ושמעתי מדו"ה הרה"ג החסיד מוה"ר יעקב יחזקיה זצ"ל מחוסט, אחיו של אב"ו הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל, שפעם אחד אמר אב"ו [הערוגת הבושם] זצ"ל, בימי חליו: "מתיירא אני" שהתורה הקדושה תלך עוד בגלות לאמעריקא, כי הלא רואין שהולכת גולה אחר גולה, מתחילה גלתה מארץ ישראל לבבל, ואחר כך לספרד ולאשכנז ולצרפת - מקום שרבותינו בעלי התוספות היו שם (ראה 'שם הגדולים' להחיד"א מערכת ספרים, קונטרס אחרון אות תלמוד, וספר תפארת ישראל למהר"ל, פרק נו), ואחר כך נתרוקנו המקומות האלה מן התורה, וכעת הוא בפולין ואונגארין [כן היה בעת ההוא], ומי יודע אם לא תגלה עוד לאמעריקא!

סז) סיפר הגה"צ רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל אב"ד פאפא (במסיבה ראשונה להחזקת ת"ת וישיבת פאפא, במוצש"ק יתרו תשי"ב), ששמע מפי חותנו הרה"ג החסיד ר' יעקב יחזקי' גרינוואלד מחוסט, כי אחיו הרה"ג מרן בעל 'ערוגת הבושם' זצ"ל אמר כמה ימים קודם הסתלקותו (ז' אב תר"ע), כי מתיירא שהתורה ק' עוד תילך בגלות למדינת אמעריקא. והוסיף: כי אנו רואים שבכל הדורות הלכה התורה ק' גולה אחר

וכן אמר הגה"צ המפורסם רבי אורי מראהטין זצ"ל כי הוא רואה שרוב מנין ובנין כלל ישראל ידורו באמעריקא, ממילא יבא משיח ממדינת אמעריקא!^ט. וכן הגיד הגה"ק ר' שאול בראך מקאשוי זצ"ל, בפני קהל גדול בביתו בקראלי בשנת תרפ"ג, דלולא דמיסתפינא הייתי אומר שאם ח"ו לא נזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו, אז רוב גדול מכלל ישראל יגלה לאמעריקא, ויהיה שם אלפי רבבות מבני ישראל חרדים ונאמנים לתורה ומצות, וכיון שהתורה הולכת עם כלל ישראל למקום גלותם, מיד כשיתקבץ שם קיבוץ גדול נאמנים לתורה, יהיה שם מקום תורה הגדול ביותר מכל מקום שבעולם עד ביאת משיח צדקינו במהרה^ט.

והגה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל, אמר כי "זהו הנסיון היותר גדול טרם ביאת גואל צדק במהרה בימינו"^ט. וכן הגיד הגה"צ מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל גאב"ד ירושלים, כילפני ביאת משיח תתגלגל התורה ותגיע לאמעריקא, ורמז על ביאת מרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע לאמעריקא, שבביאתו תעבור התורה לאמעריקא^{עא}.

גולה, קודם היתה במדבר ואח"כ בארץ ישראל ואח"כ בבבל, ובימי הגאונים הלכה התורה"ק למדינת ספרד, ובימי בעלי התוס' הלכה למדינת אשכנז. ואח"כ נתרוקנו אותן מקומות והתורה הלכה למדינות פולין, אונגארן, רוסלאנד. ומי יודע אם התורה הק' לא תגלה לבסוף ותגיע עד "גלות אמעריקא". ואמר כ"ק אדמו"ר מפאפא ז"ל: כששמע הדברים האלה לא הבין למה נאנח כל כך זקיני הק' על זה, ורק כעת אחר מ"ב שנה רואים כי רוח הקדוש הופיע בבית מדרשו, והבין מדוע נאנח כל כך. ראשית, כי ידע שהסיבה לזה תהיה החורבן של הקהילות הקדושות, ורובא רבבות מישראל שנהרגו ונשרפו על קידוש השם. ושנית, שאב"ד הנסיונות הקשות להיות יראי השם בדרך ישראל סבא במדינת אמעריקא, עכ"ל"ק לעניינינו זי"ע. (שם).

סח) הגה"צ אדמו"ר מסטרעטין ז"ל בא לאמעריקא בשנת תר"פ, נגד הפצרת חסידיו בגאליצא. וכששאלוהו מדוע הוא נוסע לאמעריקא, השיב: ששמע בילדותו מפי זקיני הגה"צ המפורסם רבי אורי מראהטין זצ"ל, חתן האדמו"ר הראשון ר' אברהם מסטרעטין זצ"ל (המתואר בשו"ת דברי חיים חלק חו"מ בתוארים גדולים מאוד), כי מבואר בספרים הקדושים שמושיח יבא מן המדינה, ששם יהיה רוב מנין ובנין מכלל ישראל. וסיים ר' אורי, כי הוא רואה שרוב מנין ובנין כלל ישראל ידורו באמעריקא, ממילא יבא משיח ממדינת אמעריקא! (קימו וקיבלו ח"ב, מ"י זהב אות נ)

סט) כן כתב בהקדמת המו"ל, לס' תהלים דברי שאול - קאשוי, וז"ל: ובענין זה החידוש שהתורה הולכת ממקום למקום, שמעתי מרבינו אדמו"ר ז"ל שאמר בפני קהל גדול בביתו בקראלי, דלולא דמיסתפינא הייתי אומר שאם ח"ו לא נזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו, אז רוב גדול מכלל ישראל יגלה לאמעריקא, ויהיה שם אלפי רבבות מבני ישראל חרדים ונאמנים לתורה ומצות, והיות שבאמעריקא כעת (בימים ההם) קשה מאוד שמירת שבת ויום טוב ומאכלים כשרים, אך כיון שהתורה הולכת עם כלל ישראל למקום גלותם, מיד כשיתקבץ שם קיבוץ גדול נאמנים לתורה, יהיה שם מקום תורה הגדול ביותר מכל מקום שבעולם עד ביאת משיח צדקינו במהרה, עכ"ד. והנה אדמו"ר ז"ל אמר זאת בשנת תרפ"ג, וכהיום למלאות יותר מששים שנה מאז יצא הדבר מפה קדשו, וממש רוח"ק נצנצה מפיו הקדוש, כי כל דבריו נתקיימו ולא נפל מדבריו ארצה אף דיבור אחד, עכ"ל.

ע) כ"כ בספרו דברי תורה הנ"ל בהערה ...

עא) כן הוא בס' רצון צדיק, בשם אחד מתלמידי הגה"צ מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו. שסיפר, כי שבשנת תש"ו בשלהי דקייטא בעת למד הגאון זצ"ל את שיעוריו עם תלמידיו בשיבתו, אחר שגמר את השיעור פתח ואמר לתלמידיו מקובל מפי צדיקים שהתורה גלתה ממקום למקום, ולפני ביאת משיח תתגלגל התורה ותגיע לאמעריקא ומשם ילכו לקבל פני משיח צדקינו, והנה בשבוע הבא עלינו לטובה תתקיים נבואה זו כי התורה תעבור לאמעריקא, ונקוה שלא יאריך הזמן ומשיח צדקינו יבוא ויגאלנו במהרה שם בס' רצון צדיק, שסיפר הגה"צ משאפראן זצ"ל שבימים ההם ברחו הרבה יראים ושלמים ממדינות אירופה למדינת אמעריקא להשתקע בה מפחד הפאגראמען וההריגות, וכאשר ראו שבאמעריקא הולך הכל לטמיון ברוחניות החליטו לשלוח משלחת אנשים חשובים מאמעריקא לאירופה לבקש מאחד הצדיקים שיתקע אהלו בארה"ב, ותהי ראשית דרכם להרה"ק מוהר"י מבעלזא זצוק"ל והוא לא השיב להם על אתר את החלטתו.

אחר כמה ימים קרא אותם ואמר להם שאל יחשדו אותו שאיחור התשובה הוא מטעם שהקל בכבודם ח"ו, רק עליהם לדעת לאשר שאין שום אפשרות להקדושה בארץ העמים כי גזרו חז"ל (גיטין ז): טומאה על ארץ העמים, אמנם מאחר שיש גזירת הגלות ובני צריכים להיות מפוזרים בארצות הגוים, ע"כ שתל הקב"ה צדיקים בכל דור ובגודל קדושתם כי רבה הוא זככו וטיהרו את האויר במקומות שצריכין לגלות שם, וככה נדדו לבבל, לספרד, לצרפת, לאשכנז, לפולין עד ימי הבעש"ט הק' ותלמידיו.

וסיים הרה"ק מהרי"ץ זי"ע "כאשר ספרתם לי את מצב הרוחני השורר אצלכם נזכרתי בגזירתם ז"ל, וסיבת המצב במדינתכם נראה שהוא מפני שלא היה באמעריקא צדיקי אמת לטהר את האויר, ולכן מתירא אנכי אולי גם אנכי לא אזכה לזה ואז יוכל להזיק גם לי בעצמי, ולדעתי אם תלכו בהשתדלות לאחד מתלמידי הבעשטה"ק ז"ל לא תפעלו אצלו כלום כי בהאי פחדא יתיב שלא יזיק לו".

"אמנם לו רציתי לייאש אתכם וע"כ לא עניתי לכם תיכף והמתנתי כמה ימים לבקש לכם איזה עצה, והתבוננתי כאשר דבר זה מקובל רק אתל החסידים תלמידי הבעשה"ק זצ"ל ולא אצל תלמידי הגר"א זצ"ל לכן עצתי נכונה שתנסו לבקש את אחד מתלמידי הגר"א ז"ל ואולי יעלה בידו לעשות פעלים לטובה" עכ"ל"ק. ואז הביאו לנו יארק את הגה"צ ר' יעקב יוסף זצ"ל אשר הרבה לפעול במס"נ ממש ובעוה"ר לא עלה הרבה בידו.

וסיים הגה"צ משאפראן זצ"ל אבל עכשיו ריחם ה' על שארית עמו ישראל ושלה לאמעריקא את הסאטמארער רבי זי"ע, וב"ה עלה בידו לטהר ולזכך את האויר מה שלא יכלו לעשות עד עכשיו, ע"כ.

אותן שבאמעריקא יתקבצו ראשונה בניאת המשיח

ובאמת כבר כתב כן החכם רבי מנשה בן ישראל מאמשטרדם (נפשו מקוה יסאל פק יד) בא"ד וז"ל: ואלה השבטים יתקבצו מארבע חלקי העולם, ויסעו אל שתי המדינות אשור ומצרים, שהם קרובות מארץ הקדושה, ומשם יוכל לבוא לארץ אבותם בזמן מועט, ומאלו שתי הארצות ניבא ישעיה (פ, יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים, ר"ל כמו שעושין במלחמה שתוקע בשופר להקהיל את המחנה, כן יהיה הדבר הזה. ומה שאמר 'האובדים', הם המפוזרים בכל חלק אסיאה, יבואו לארץ אשור. 'והנדחים', הם שבחלק אמעריקא, יבואו דרך הים האמצעי לאלכסנדריא של מצרים, וכן אותם שבאפריקא, וביום ההוא יהיה נהר הנילוס חרב ויבש, וגם הנהר עפראטש [פרת], כמ"ש ישעיה (יא, טו) 'והחרים ה' את לשון מצרים' וגו', ובעבור שאותן שבאמעריקא יתקבצו ראשונה אמר ישעיה (פ, ט) 'כי לי איים יקח ואניות תרשיש בראשונה להביא בניך מרחוק כספם וזהבם אתם לשם ה' אלקיך ולקדוש ישראל כי פארך'.

ומאלו שתי הארצות הנ"ל יבואו בחרדה ומהירות גדול להשתחוות בהר ה' בירושלים, כמ"ש הושע (יא, יא) 'יחרדו כצפור ממצרים וכיונה מארץ אשור', וגם ישעיה דיבר מזה באומרו (סג, פסוק ט) 'מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם', ואתן שיבואו ראשונה ישמחו ראשונה, ואחר כך יבואו כולם וישמחו הראשונים על ביאתם, כמ"ש ישעיה (סג, פסוק ד) 'שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך בניך' וגו'.

נסיעה לאמעריקא - לפני מלחמת העולם השניה

ידועים המה דעת הצדיקים הקודמים שהתנגדו בכל תוקף נגד נסיעה למדינת אמעריקא, ואף לזמן קצר, כי האנשים ההולכים לאמעריקא משתקעים שם, וכמ"ש הגאון בעל חידושי הרי"מ מגור זצ"ל, ולא נשמע אחד מאלף ששב^ב.

ואף למרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע מצינו כן^ג, וגם טרם מלחמת העולם השניה התנגד בכל עוז נגד הנוסעים שמה^ד, ואף אח"כ היה נבוך בדעתו מאוד היכן לילך, כידוע שרצון קדשו היה להשתקע בארץ הקודש, אך מפני סיבות שונות - ובפרט אחר קום המדינה הטמאה בארה"ק בעוה"ר - החליט להישאר במדינת אמעריקא, לשם נסע מתחילה רק לזמן קצר לצורך איסוף ממון למען מוסדותיו הק' אשר הקים אז בארה"ק, ולבסוף נשתקע שם, והעמיד הדת על תלה.

חלום מרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע שהוא באמעריקא

וידוע, כי מרן רביה"ק מסאטמאר זי"ע סיפר אשר כד הוי טליא חלם חלום שהוא באמעריקא, ובכה אז בחלומו מה הוא עושה באמעריקא. ואותו החלום חזר על עצמו הרבה שנים אח"כ כשהיה רב בק"ק קראלי, אביו מרן הגה"ק בעל קדושת יו"ט זי"ע אמר לו שיצטרך להיות באמעריקא^ה.

עב כן כתב בשו"ת חדושי הרי"מ (חלק אה"ע סימן ד, ד"ה גם חזינא), וז"ל: ואפילו אומדנא וסברת הלב אין כאן כמו בהולך מביתו ולא שב, דידוע שהאנשים ההולכים לאמעריקא משתקעים שם ולא נשמע אחד מאלף ששב, וגם מה שנסע מפולעדעלפי' למקום אחר ולא שב אין שום אומדן כי אין שם ביתו והי' בעל חוב ואל אשר יהיה הרוח ללכת ילך... אולם אין להוסיף חומרות שלא מצינו בפוסקים שחילקו בכך. אולם קשה עלי המשא. כי א"א לדון מדברי הרב מקראטשין כי כותב כמה דברים שידוע ואינו ידוע איך כי אשוב כי אמעריקא רחוק מעירו כמו זכאן, והרי ר"מ רב גובר'. והגאון מהר"ש נ"י אבד"ק פוזנא יותר מבפנים בהענין וידוע מכתבי הערויא היך ה' ידן בדבר ע"פ ידיעתו. והנראה לענ"ד כתבתי והי' זה שלום למר ולתורתו כנפש הדו"ש הק' יצחק מאיר בהרב מור"י ז"ל.

עג וזה לשון מרן רביה"ק זי"ע במכתבו לבחור אחד ששמע עליו שבדעתו להפליג לאמעריקא: "...הנה כעת אלי דבר יגונב, כי בדעתך לנסוע לאמעריקא, ונשתוממתי על המראה, מה ראית על ככה להעלות על רעינך דבר זר כזה, כי הלא יוכל אתה לעשות בכאן שידוך הגון... ולמה תעשה כזאת להטות מני הדרך לנסוע למדינה כזו, כעת אשר כבר הגעת לפרק נישואין, לבלות עוד שנים בדברים כאלה, ומי יודע איזה אחרית יוכל לצמוח מזה ח"ו, הן בעניני הזיווג הן בשארי ענינים, אין להעלות על הכתב מה שנסקף מזה. וחלילה לך מעשות זאת אף לחשוב על הדבר, התנחם תיכף על מחשבתך זה, ותשתדל להזדווג בזיווג הגון במקומות אלו בלי איחור..." (דברי יואל מכתבים, ח"ב מכתב לא).

עד ועי' במה שהאריך בזה ידידי הרב ר' שלמה יעקב געלבמאן שליט"א, במאמרו האלוף המתפרסם על פני קובץ דגן.

עה זכר צדיק לברכה (אות שנה) וזת"ד: וכידוע חלם פעם רבינו כד הוי טליא שהוא באמעריקא, וסיפר רבינו שבכה אז בחלומו מה הוא עושה באמעריקא, ועתה (כך סיפר בחורף תשי"ד) הנני רואה אותו בחוש. ואותו החלום חזר על רבינו הרבה שנים אח"כ, כשכבר היה רב בק"ק קראלי, כי אביו מרן הגה"ק בעל קדושת יו"ט זי"ע אמר לו שיצטרך להיות באמעריקא והיה אז שבת קודש, ורבינו זי"ע התענה תענית חלום בעצם יום השבת, וכמובן שאח"כ התענה תענית לתעניתו. ואכן ההשגחה העליונה הכין הנשמה הקדושה שטיהר את הארץ לא זרועה, ארץ אשר אבניה טמאים, והעמיד שם אלפי בתי יהודים נאמנים לה' ולתורתו.